

Zdroje informací studentů pražských gymnázií o občanech bývalé Jugoslávie

Tomáš Procházka

Předmětem zde prezentovaného výzkumu byl pohled studentů pražských gymnázií na občany bývalé Jugoslávie. Východí zdroje k této práci jsem vytěžil z terénního anketního výzkumu¹ a následných nestandardizovaných rozhovorů², které proběhly v říjnu a listopadu 1995³ na třech pražských gymnáziích u studentů maturitních tříd.⁴

Z tohoto širě pojatého výzkumu se chci dnes věnovat otázkám kontaktu a získávání informací o občanech bývalé Jugoslávie. Vytkl jsem si cíl zma-

¹ Důležitý byl také výběr příslušných škol a stanovení předběžného počtu respondentů. Rozhodl jsem se, že vzhledem k dosažení úplnosti skupiny budu volit pražská gymnázia. Po osobním kontaktu s několika řediteli jsem vybral tři pražská gymnázia, která jsou z různých pražských obvodů. Těmito gymnázii jsou:

1) Gymnázium Botičská 1, Praha 2–Nové Město, 2) Gymnázium Na vítězném pláni 1160, Praha 4, 3) Gymnázium Zborovská 45, Praha 5–Smíchov (do r. 1990 Korunní). – V těchto gymnáziích jsem tedy po dohodě s vedením postupně oslovil vždy dvě třídy posledního ročníku, tedy celkem 6 tříd.

² Dotazník ankety obsahoval 29 otázek. Pro doladění otázek v dotazníku jsem volil formu předvýzkumu. Požádal jsem vždy ředitele příslušné střední školy o krátké setkání (5–10 min.) s žáky, kteří patří do skupiny, která byla vybrána a s těmito jsem postupně ověřoval a korigoval směry výběru okruhů, ze kterých je nutno vycházet při sestavování dotazníku a posléze i otázek. Na těchto setkáních se postupně podařilo formulovat konečnou podobu otázek. – Kládl jsem si za cíl oslovit 100 studentů, a to rovnoměrně na všech třech gymnáziích. Dotazník však vyplnilo pouze 82 respondentů.

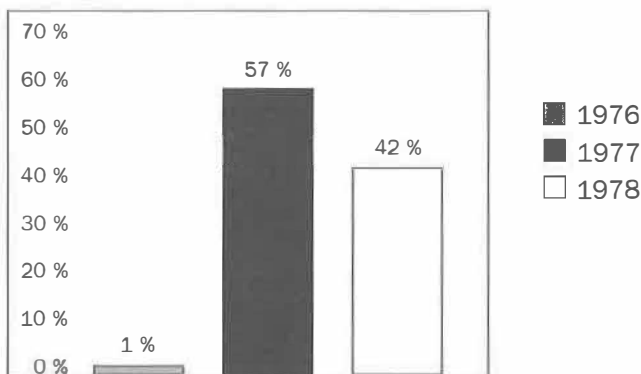
³ Pro doplnění obrazu byl nutný nestandardizovaný rozhovor, a to i vzhledem ke zkušenostem z předvýzkumu. Při formulování otázek pro nestandardizovaný rozhovor jsem vždy vycházel z okruhů sledovaných anketou a volil je jako doplnění obrazu k jednotlivým otázkám. Zájem studentů o nestandardizovaný rozhovor byl velký. Měl jsem tedy možnost dozvědět se širší paletu názorů, která konfrontací s názory ostatních studentů-kolegů se modifikovala v jakési názorové proudy třídy.

⁴ Časové rozložení práce jsem volil vzhledem k maturitním zkouškám na říjen a listopad 1995, protože jsem se chtěl soustředit pouze na názorovou skupinu maturující mládeže a tím ještě zpřesnit názorovou skupinu českých středoškolských studentů. Veškeré práce spojené s vyhodnocováním dotazníků a nestandardizovaných rozhovorů se studenty byly hotovy v dubnu 1996.

povat, jak středoškolští studenti vnímali jednotlivé národy bývalé Jugoslávie v době, kdy probíhal válečný konflikt, díky němuž se bývalá Jugoslávie rozpadla a kdy se zároveň začaly konstituovat nové následnické státy. Kládl jsem si otázku, do jaké míry jsou středoškolští studenti schopni popsat znaky jednotlivých národů, které se osamostatnily a které se snaží jít svou vlastní cestou suverénního státu.

Věk respondentů

Rok narození studentů se pohyboval mezi roky 1976–1978. Přičemž dvě největší skupiny uvedly jako rok narození 1977 a 1978. V případě ročníku 1976 to bylo 1,21%, u ročníku 1977 52,44% a u posledního ročníku 1978 41,46%. Rok svého narození neuvedlo 4,88% z těch, co vyplnili dotazníky. Věkem tedy tito mladí lidé zastupují věkovou skupinu ve věku 17 a 18 let.

Role médií při získávání informací o občanech bývalé Jugoslávie

Vědomosti, které studenti tří pražských gymnázií získali o občanech nástupnických států bývalé Jugoslávie, se dají rozdělit do dvou skupin.

První skupinou jsou informace, které nabízí poměrně široký mediální trh. Ten je v dnešní době tak agresivní, že jej nelze opomenout. V souhrnu otázek, které se jmenovitě zaměřily na televizi, tisk, literaturu a rozhlas, se kladně vyjádřilo celkem 82% z celkového počtu respondentů.

Nejvíce informací zprostředkovává televize. Jako hlavní zdroj ji uvedlo celých 82,93% z respondentů, kteří uvedli, že čerpají informace z médií. Televize tedy měla základní podíl na mediálním trhu a studentům přinášela nejvíce zpráv. Atraktivnost a možnost přenosu zpráv v poměrně krátké době byla podpořena obrazovým zpravodajstvím, mnohdy vysílaným živě.

V nestandardizovaných rozhovorech mnoho studentů uvedlo, že jsou schopni sledovat i zahraniční televizní programy. Toto zpravodajství pak většina z těch, kteří je měli možnost sledovat, hodnotila jako kvalitnější než české. Dotazem na stanici studenti uvedli především americkou CNN a následně Euronews.

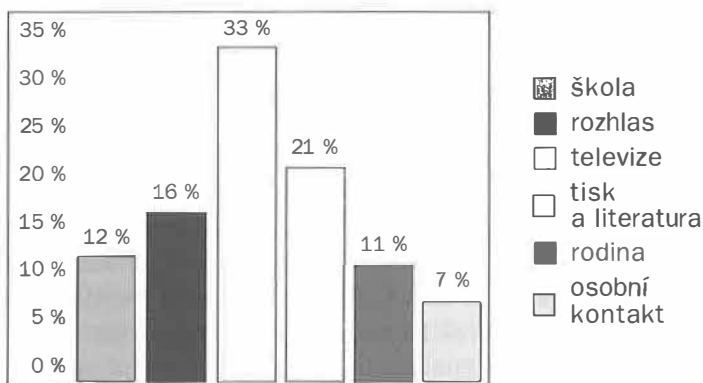
Druhým médiem, z něhož studenti čerpali informace, byl tisk a literatura. Neměly sice dominantní postavení, avšak jejich sledovanost potvrdilo 52,4 % respondentů, což je poměrně velké procento. V nestandardizovaném rozhovoru studenti uvedli, že si noviny pravidelně nekupují, spíše občas, častěji je rodiče přinášejí domů. Jako literaturu uvedli respondenti ojedinele některé tituly, které vyšly v nakladatelstvích v České republice či v bývalém Československu.

Posledním médiem byl rozhlas. Jeho sledovanost se u studentů dostala pod 50% hranici. Studenti jej v 59,76 % uvedli jako médium, ze kterého informace nečerpají. V nestandardizovaném rozhovoru při otázce, jaká stanice přináší nejaktuálnější a pro studenty nejpřínosnější informace, uvedli Český rozhlas, který však neposlouchají pravidelně. Spíše mají naladěny komerční stanice, které se však této problematice nevěnovaly a jejich zpravodajství nemělo takovou informační hloubku. Domnívám se tedy, že výsledných 40,24 % nebyl skutečný podíl na přínosu informací a studenti toto médium volili také jen jako jeden ze známých informačních prostředků. Prakticky jeho zpravodajský význam, pomineme-li Český rozhlas, nebyl ani zdaleka tak velký, jak studenti uvedli.

Další dvě otázky, které měly za úkol mapovat zdroj vědomostí o nástupnických státech býv. Jugoslávie, sledovaly podíl rodiny a osobního kontaktu při získávání těchto informací. U tohoto okruhu odpovědí je však značné riziko zkreslení zážitku či informace – zvláště v oblasti rodiny, což jsem zjistil nestandardizovaným rozhovorem, kde se vyskytují jakési dva proudy. Ten první je historická paměť prarodičů studentů, která je vesměs velmi silně zatížena značně starými poznatky bez pohledu na současnou situaci. Občanům bývalé Jugoslávie je přisuzováno něco, co již v době výzkumu nemuselo být a často ani nebylo pravdou. Druhým proudem byla zkušenost známých a vlastní rodiny z dovolené v bývalé Jugoslávii. Měla výhodu čerstvosti, avšak zatížená turismem – a tak mimo porovnávání krás Jadranu, hor a cen nebylo v ní možné nalézt hlubší poznatky. Jen nevelká skupina z obou těchto proudů vytěžila maximum a snažila se o občanech z bývalé Jugoslávie dozvědět mnohé, což si doplňovala již výše zmiňovanou literaturou. Tato skupina však nečetla více než 5 % z res-

pondentů a je nutno taktéž poznamenat, že vždy měla určitý vztah k danému teritoriu.

Úloha školy při získávání vědomostí o občanech bývalé Jugoslávie byla vnímána jako nízká. Studenti tento vliv přiznali pouze ve 29,27 %. Škola se tedy dle mínění studentů podílí jako distributor informací o občanech bývalé Jugoslávie z méně než jedné čtvrtiny což neodpovídá mému odhadu, který se pohybuje v rozmezí 30–35 %. Pakliže jsem měl možnost rozhovoru s vyučujícími, vesměs mi potvrdili, že nad rámec osnov aktuálně zařadili informace o bývalé Jugoslávii. Je však pravdou, že v několika vyučovacích hodinách není možné obsáhnout celé spektrum problémů, pakliže nemá jít pouze o povrchní informaci.

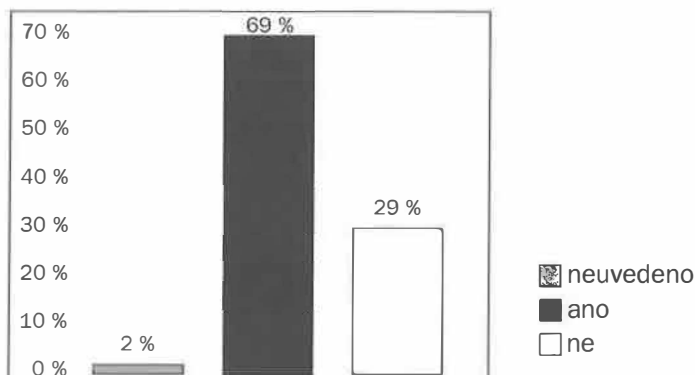

Osobní kontakt a rozlišení národností občanů bývalé Jugoslávie

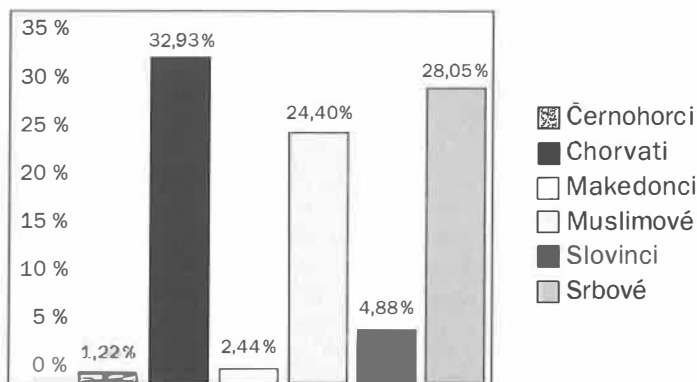
Dalším okruhem otázek jsem se snažil zjistit, zda-li studenti tří pražských gymnázií poznali trvale či dočasně v ČR žijící občany Jugoslávie. Sledoval jsem také, jak dokázali jednotlivé národnosti od sebe rozlišit, což jsem považoval po rozpadu bývalé Jugoslávie za vysoce aktuální.

Studenti měli ze dvou třetin zkušenost osobního kontaktu s občanem bývalé Jugoslávie. V některých třídách se vyskytovali běženci z bývalé Jugoslávie, což do jisté míry ovlivnilo výsledky určování národností.

Jednoznačně to byly tři národnosti, které studenti pražských gymnázií byli schopni rozlišit: Chorvaté 32,93 %, Srbové 28,05 % a Muslimové 24,4 %. Výsledky u dalších národností nebyly tak výrazné jako u předchozích. Schopnost poznat Slovincce uvedlo pouze 4,88 %, Makedonce 2,44 % a Černoherce 1,22 % dotázaných. Jugoslávie k určité národnosti uvedlo pouze 14,63 % respondentů. Studenti dovedou určit národnost občanů bývalé

Jugoslávie (nástupnických států bývalé Jugoslávie) jedině na základě jejich osobního vyjádření, tedy na základě jimi deklarované národní příslušnosti. Sami nejsou schopni jednotlivce zařadit podle vnějších znaků.

Závěr

Obraz občanů bývalé Jugoslávie u studentů tří pražských gymnázií je ovlivněn nejvíce dvěma faktory. Prvním faktorem je právě válka, která pomohla díky vzniku nových národních států při rozlišení národností bývalé Jugoslávie. Při nestandardizovaných rozhovorech jsem se velmi často setkal s názorem, že do vzniku válečného konfliktu studenti měli tendenci vnímat bývalou Jugoslávii spíše jako celek a právě až válečný konflikt pomohl jasněji rozlišit jednotlivé národnosti. Znalosti o bývalé Jugoslávii a jejích národech se dají charakterizovat jako spíše malé. Jako největší zdroj získávání informací uvádějí studenti sledování televizních pořadů, a to jak tuzemských, tak i zahraničních. Dále pak také tisk, literatura, rozhlas

a rodina jsou zdrojem informací. Při rozlišování jednotlivých národností dominují tři a jsou jimi Chorvaté, Srbové a Muslimové. U prvních hlavní roli sehrála válka a kontakty v oblasti turistiky. U druhých je to jednoznačně válka a u třetích odlišné náboženství.

Na výzkum, ze kterého vycházím v této práci, navázal další, uskutečněný v roce 1999, který vychází ze zjištěných skutečností a dále je ještě precizuje. V současné době probíhá počítačové vyhodnocení dat získaných od respondentů. Rozšířil se jak okruh sledovaných skutečností, který se promítl do nových okruhů otázek, tak i celkový počet respondentů, a to nejen studentů gymnázií, ale i studentů učilišť.

Contact and Sources of Information about the Citizens of former Yugoslavia acquired by Students of Prague Secondary Schools

Tomáš Procházka

The paper focuses on the question of contacts and sources of information about the citizens of the former Yugoslavia as ascertained among the students of three Prague secondary schools (born in 1976–1978). The survey was conducted in 1995 by means of a questionnaire method and non-standardized interviews.

The role of the media as a source of information about the citizens of the former Yugoslavia is indispensable. The respondents (82.93 %) clearly prefer television. The rest of the media is placed by the respondents under the limit of 50 %. This involves the press, literature and radio.

Direct contact and information mediated by another person are generally not considered as crucial by the respondents. This also relates to the school. Despite this, 69 % of respondents said that their experience with a citizen of the former Yugoslavia materialized through direct contact. In direct contact there was also a focus on distinguishing ethnic groups of the former Yugoslavia. If the respondents named them, there was a dominance of three nations of the former Yugoslavia—Croatians, Serbs and Moslems.